

BERZEVICZY ALBERT:
„Az ország belepusztul ebbe a háborúba”
Berzeviczy Albert kiadatlan naplója (1914–1920)
 Komp-press Kiadó, Korunk, Kolozsvár, 2014.

Berzeviczy Albert ízig-vérig a Felvidék szülötte. Családjának története összefonódik Sáros vármegyéével, tanulmányait Kisszebenben, Lőcsén, Kassán és Budapesten végezte, Eperjesen tanított. 1930-ban a Corvin-lánc első kitüntetettjei közé tartozott. A magyar történelemben a politika, tudományok és sport területén is jelentős szerepet játszó első világháborús éveket felölelő naplója a százéves évforduló alkalmával jelent meg, jogutódainak (családjának) engedélyével, a kolozsvári Komp-press kiadónál, Gali Máté gondozásában és Romsics Ignác akadémikus lektorálásával. A napló – mely a szerkesztő bevezetője szerint öt külön kis füzetből állt – az első világháború kitörésétől Horthy Miklós kormányzóvá választásáig követi végig az eseményeket, Berzeviczy szubjektív nézőpontján keresztül. Kivételre kerültek azok a részek, amelyek a Tanácsköztársaság időszakát írják le, ezek ugyanis megjelentek egy korábbi kötetben. A többi rész – a szerkesztő szavai szerint – vágtalanul szerepel a kötetben.

Berzeviczy Albert naplójában viszonylag jól, kronologikus sorrendben követi végig az első világháború és az azt közvetlenül követő időszak főbb eseményeit, a fogalom- és eseménytörténet esetleges tapasztalatlanabb olvasó általi megértéshez segítségre vannak a végjegyzetek is. Amennyiben a fiatalabb olvasók a Berzeviczy-napló alapján szeretnék megismerni a világháború eseménytörténetét, megtehetik, mert a fogalmazás tömör, a stílus közérthető, és szinte minden jelentős eseményt felvázol. Berzeviczy csak azt jegyezte le, amit fontosnak érzett, és olyan terjedelemben, amennyiben ezt elégségesnek érezte. Szubjektív értékítélete sohasem megy át gyalázkodásba, személyeskedésbe, legyen szó a háborúban ellenséges országok vezetőiről vagy belpolitikai ellenfelekről. Ugyanakkor írása nem mentes a szubjektív értékítélettől sem, amit általában pár szóban fogalmaz meg. X. Piust például „*igénytelen ember*” jelzővel illeti „*aki éppen csak halálával lett volna képes nagyobb szenzációt kelteni, mintha ezt is úgy akarta volna rendezni, hogy kisebb fontosságúnak tűnjék föl a kelletténél*”. Hasonló rövid, konjunkturális jellemzést találunk még akár visszatérő motívumként – hasonlóan Marquez *Száz év magányában* az ezredes vesztett háborúikban való részvételéhez – mint például Tisza István optimizmusa, melynek Berzeviczy rendszeresen, szinte minden esemény kapcsán elvégzi a kritikáját. Meglepően keveset minősíti Károlyi Mihályt, inkább csak a felkiáltójelek jelzik a szövegben – mikor az őszirózsás forradalom következtében kormányt alakít – mennyire nem ért egyet tetteivel, például azzal, hogy Károlyi memorandumban ismerte el, hogy Ausztria-Magyarország okozója volt a háborúnak. A közölt naplóból akár azt – véleményem szerint erősen sarkított, és hamis- következtetést is le lehet vonni, hogy Berzeviczy hétköznapi érdeklődését teljes mértékben lekötötte a politika és a közélet: hiányoznak a kaszinózás, vadászás, csónakázás, olvasmányok és egyéb hasonló részletek. A Drezda-Bécs vasúti út megtétele is oly mértékben érdekes, hogy a szerző ezt Friedrich Naumann társaságában teszi meg, akivel egyből politikai fejtegetésbe bocsátkoznak.

Amennyiben a napló bejegyzései teljes mértékben hitelesek, és nem utólag keletkeztek – és miért ne lennének azok – csak sajnálni tudjuk, hogy Berzeviczy nem bírt nagyobb befolyással a háború éveiben, egyik-másik megállapításának, nézőpontjának precizitása szinte sokkoló, főleg annak a tükrében, hogy egy felfokozott hazafias hangulatban, ugyanakkor relatív távol a fronttól, mennyire tisztán tudott látni a szerző, saját gondolatai tükré-

ben. A háború megnyerését mindvégig remélte, csak fokozatosan válik a hangvétel egyre pesszimistábbá: ugyanakkor egy esetleges győzelemtől sem várt többet, mint a konfliktus tisztességes lezárását. Többször is jelentkezik a szövegben a gondolat, hogy Angliát és Oroszországot lehetetlen teljesen legyőzni, Szerbiát és Franciaországot viszont lehetséges; ugyanakkor jelen van egyfajta félelem attól, hogy Németország túlnyerheti magát, és a megváltozott erőviszonyok vonatkozásában végzetes nyomást tud majd gyakorolni a Monarchiára. Bizonyos szintű veszélyt lát a trialista gondolatokban is, melyhez, érzékelése szerint, a lengyel nép állott a legközelebb, főleg a háború első éveiben. Különben is bizalmatlan a nemzetiségekkel szemben, főleg a románság kapcsán érzékelhető ez. Olaszországgal szemben érzékelhetően ingadozó: szemmel láthatóan az olasz semlegesség, illetve a Monarchia területi engedmények érdekében tett zsarolása kétségkívül rosszul esett neki, nem is beszélve az olasz hadüzenetről. Ugyanakkor nem helyeselné az olasz műemlékvárosok bombázását, továbbá a saját szubjektív elkeseredését, az itáliai kultúra és üdülési lehetőségek szeretete miatt, a következőképpen érzékelteti az olasz hadüzenet kapcsán:

„Hogy rám nézve mit jelent e fordulat, azt tudom. Ez nekem egészen személyes fájdalom, csalódásom, lelki válságom. Úgy érzem, mintha egy hozzám legközelebb álló lényt veszítettem volna el, vagy halála, vagy – ami még rosszabb- becstelensége által. Mintha ki volnék ezentúl tiltva egy hajlékból, amelybe mindennap üdülni, örülni, megnyugodni jártam. Ez a tapasztalás nemcsak a jövőmet rabolja el, melytől már úgyszemint várhatok sokat, hanem még legszebb emlékeimbe is mérget vegyít”.

Arra vonatkozóan, hogy a hadviselés kapcsán milyen meglátásokkal rendelkezett, álljon itt egy másik idézet, a háború kitörését követően:

„Nagy mulasztás benyomását teszi, ami az Adrián történik, vagy inkább nem történik. Amint a francia és angol hadüzenet megtörtént, rögtön tudhattuk, hogy az angol és francia flottákhoz szerencsénk lesz az Adrián, mert hiszen az angol és francia a szárazföldön nem férhet hozzánk. Ezzel a kilátással szemben első feladatunk lett volna Montenegró partjait blokád alá vonni. Nem tettük, egy kis cirkálót hagyunk ott, melyet a francia flotta nyomban megsemmisített. Most már Oroszország nyugati szövetségesei az antivari-i kikötőn elláthatják mindennel Montenegrót és Szerbiát, melyeknek éppen a kiéheztetésére számítottunk. Adja Isten, hogy örvendetesen csalódjunk az osztrák vezérkar bölcsességében!”.

Berzeviczy utolsó bejegyzése 1920. március 10-re datált, melyben a körülményeknek megfelelően elégedettségét fejezi ki, hogy Horthy Miklós kormányzóvá választásakor a szerint járt el, ahogy ő maga is helyesnek érezte, hogy történnie kellett. A napló itt véget ér, Berzeviczy politikai és közéleti tevékenysége viszont nem. Jelen dokumentumértékű kiadvány hasznos olvasmánya lehet bárkinek, akár az első világháború eseményei, akár Berzeviczy Albert életútja iránt érdeklődik.

Lakatos Artur